

ВОЛЬНАЯ Беларусь

Цэна асобнага № 15 кап.

Умовы падпіскі на 1917 год.

За 1 м.	За 2 м.	За 3 м.	За 4 м.	За 5 м.	За 6 м.	За 7 м.	За 8 м.	За 9 м.
1 р.	2 р.	3 р.	4 р.	5 р.	6 р.	7 р.	8 р.	9 р.

Падпіска прымаецца толькі с 1-го чысла кожнага месяца.

Перамена адрэсу—50 коп. Бры зьмені адрэса конча прыкладаць стары адрэс.

Рукапісы павінны быць чытальна напісаны і толькі з аднаго боку наперы. Кепска перапісаныя рукапісы ні чытацца, ні друкавацца ня будуць. На ліставанні, перасылку рукапісаў і іншых адказна-павінны прыкладацца маркі.

Газета палітычная, эканамічная і літаратурная.

Год выдання 1917/18

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Мінск, Захараўск. 18

Умовы друку абвестак:

(На IV боку газэты) за 1 радок шпальту 40 к. за 2 рад. 80 к. за кожны раз.

Асобам, шукаючым працы — 1 руб. за 3 радкі за адзін раз.

5 5 5 5 5

№ 17. 1917 г. Серада Выходзіць двойчы на тыдзень. 30 жніўня 1917 г. № 17.

Дзеся чого і як пішуцца прыгавары пра навучэнне у роднай мові.

Грамадзянства, — таварышы, браты, сёстры, сыны і дачаркі аднае нашай Маціры — Беларусі! Злучайцеся ў адну беларускую сямью, каб выявіць сваю сілу, сваё нацыянальнае аблічча, каб ніхто ні мог сказаць нам, беларусам, што мы людзі, каторыя аддураліся ад свае мовы і ад свае Маціры — Беларусі; каторыя заблыліся, хто яны, чые сыны, якіх бацькоў. Горка нам будзе слухаць такія гутаркі пра нас, як народ, што быў вольны, меў сваю школу, свой суд, сваю волю і шанаваў сваю мову. Дзяды нашы і прадзяды умелі самі у сябе гаспадарыць, ні дазвалялі зняважаць сябе чужынцам, ні пакідалі гістарычнай доля ні аддала ў няволю спачатку пад Польшу, а потым пад Маскоўшчыну. Ні забывайце, грамадзяне, што ўся наша зямелька зліта кроўю пчыхрых сыноў Беларусі, каторыя ні шкадавалі жыцця свайго, каб абараніць бацькаўшчыну сваю, нашу волю і нашу зямлю.

Мы цяпер волены і праз гэта павінны самі падбаць пра сваю лепшую долю, пра адбудаванні на нова свайго грамадзянскага жыцця. А жыццё наша стане лепшым толькі тагды, калі мы ўсе грамадой парунімся аб тым, каб на сёлах, вёсках і гарадох пазаводжаны былі нашы беларускія школы, дзе навучэнне будзе выкладацца на нашай беларускай мові. Покі ня будзе у нас нашае школы, да тых пор мы будзем цёмнымі, запітурханымі, зняважанымі, а цёмнаму чалавеку ня прынясе карысці ні зямля ні воля. Мы павінны яшчэ дабіцца таго, каб скрозь, — па судох, у земствах, камітэтах, у цэрквах, касцёлах запанавала наша беларуская мова. Тагды ніхто ні асьмеліцца з нас насмехацца, тагды ні будучь казаць, што наша мова прастая, селянская, як ніхто ні казаў гэтага і ні сьмедзеў у тых слаўныя часы, калі наша старонка жыла самабытна, нізалежна і мела свае школы, суды і законы. Тагды і нас і мову нашу шанавалі і палякі і расійцы, пранцузы і немцы. А сталася так тагды, як мы страцілі сваю беларускую волю да зрабіліся беднымі. Зразумейце-ж, браты-беларусы, што нас паданукалі. Сьмейліся з нас і з мовы нашае толькі наны, цары да багатыры, каторым карысна было, бо хто саромеяцца свае мовы, хто ні мае свае школы і ні вучыцца на сваей роднай мові, той заўсёды будзе цёмны і ніразумны, як бязмоўнае стварэнне, і ім лютэй камадаваць, лютэй трымаць у прымуся ды у пастаянным парабочтві. Але брэшучы яны, скончылася іх панаванне, і мы, беларусы, возьмем ў свае рукі і школу, і сваё права.

Браты-Беларусы! Да гэтага часу гаспадарылі у нас чужынцы, — палякі ці маскоўцы. Яны зрабілі вялікі беларускі народ сваім парабкам, паніхачом, трымалі яго у цямноці і зьдзеку. Каб умацаваць сваё панаванне і мець заўсёды паслухняных служкаў, дык яны вырвалі у народа нашага яго язык, яго спрадвечную бацькаўскую мову, завёўшы па школах, судох і ўсіх інстытуцыях краю сваю.

мала зразумелую для нас, мову. У школах вучылі дзетак нашых, і вучылі выракацца ад усяго роднага, беларускага, і сьмейца з бацькаўскіх звычаяў. Скончылася тым, што народ паверыў падпунканству ворагаў сваіх ды ўзапраўду стаў лічыць сваю мову «простай» «мужыцкай» і «брыдкай». Цяпер мы ведаем дзеся чого гэта рабілася, дык ні давайма ворагам нашым, — палякам і расійцам, заводзіць свае парадкі. Ніхай яны, у Польшчы ці Маскоўшчыні, у сябе дома, робяць што хочуць, а мы, беларусы, абойдземся і бяз іх панскае фатыгі. Сьмейцеся з іх мовы, калі яны з нашай сьмяюцца, бо цяпер вы ведаеце, на што яны гэта робяць. Яны гэта рабілі і робяць, каб трымаць вас ў кайданых няволі, каб ямчэй сядзець на вашай шні.

Зьбірайцеся, беларусы, — талкуйце, разважайце, злучайцеся ў грамады, закладайце гурткі і хаўрусы. Рабіце складчыну на грошы і выпісуйце з Мінску беларускія кніжкі і газэты. Чытайце, вучыцеся, шануйце родную мову, тагды станеце асьвеченымі і разумнымі і ніхто вам крыўды ні зробіць. Пішыце прыгавары, што хочаць мець сваю беларускую школу, хочаць вучыць сваіх дзетак ў школах беларускай мовай. Пасылайце прыгавары гэтыя у камітэты, у земствы, да вучыцельскіх хаўрусаў. Пакажам ворагам нашым і тым «прыяцелям» расійцам і палякам, што насмехаюцца з нас, — пакажам ім, што мы волены народ, што мы любім нашу Матку-Беларусь, нашу родную беларускую мову. Украінцы, палякі, літвіны і фінляндцы ўжо зрабілі гэта, — брыдка нам, беларусам аставацца заду. Трэба нам зрабіць волю для Беларусі, завесці у сябе дома свае беларускія парадкі, бо «у сваёй хаці свая праўда, сіла і воля». Мы ні хочам, каб у нашых школах вучылі ні нашаю, чужынскаю моваю, каб рабілі з дзетак нашых некіх перакінчыкаў, што потым сьмяюцца з бацькоў сваіх і з звычаяў нашых. Наша мова, наша песня ні памрэ, ні згіне. Гэта наша слава, гордасць і пыха. Некалі, яшчэ да паншчыны, на Беларусі больш было асьвечных людзей, і нашы людзі вучылі маскоўцаў, цяперашніх расійцаў, а як адабралі у нас нашу родную мову, як забаранілі вучыцца і друкаваць кніжкі на-нашаму, дык народ наш стаў самым цёмным і запітурханым па ўсёй Расіі.

Кайданы, ў якіх быў закован беларускі народ, цяпер парваліся. Падайма адзін другому рукі і злучымся ў адну згодную беларускую сямью. Беларусы праваслаўныя і каталікі, — усе мы брація, ўсе дзеці аднае нашай Маткі-Беларусі. Да працы, грамадзянства! Спаць німа калі. Хто будзе спаць цяпер, той ні сын Беларусі, а непрыяцель усяго беларускага народу. Ніхай ахаю коціцца па ўсім сьвеце роднае слова пра родную Беларусь.

Прыгавары пра навучэнне роднаю моваю пісаць трэба гэтак:

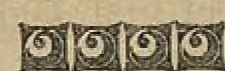
«Году 1917, месяца
... .. дня. Мы, грамадзяне, села
... .. воласці павету
... .. губерні»

собраўшыся гэтае лічбы на абраду нашых грамадскіх спраў, абмяркавалі пы-

таньне пра навучэнне ў нашай школе дзяцей нашых роднаю беларускаю моваю. Абмяркаваўшы гэтую справу з усіх бакоў, паставілі: 1) с пачатку гэтага 1917-18 вучэбнага году пачаць навучэнне дзяцей нашаю роднаю беларускаю моваю; 2) прасіць мейсцовую наветавую Земскую Управу (або Школьную Раду) прызначыць да нас, у нашу школу вучыцеля-беларуса, або таго, хто ведае беларускую мову і 3) прасіць наведміць нас пра тое, што будзе зроблена дзеля выканання гэтага прыгавару. Подпісы.»

Прыгавар трэба паслаць, куды належыць, а копію з яго — ў беларускую газэту дзеся ведама ўсіх.

Падаў Язэп Дзёсік.

Граматыка і родная мова.

Адтрымаліся весткі, што ўжо напісаны і хутка надрукуецца да друку тры беларускія граматыкі трох розных аўтараў. Адзін з гэтых аўтараў, філолаг Б. Тарашкевіч, наўмысля, каб ухіліцца пераход у працы, удаўся быў на вёску ў Фінляндзію на пэлае лета, і там абдумваў, укладаў і цяпер скончыў пісаць беларускую граматыку і адаў на перагляд знаўцам і крытыкам, каб дасведчыцца, ці ўсё ясна апрацавана, ці німа якіх хіб і ці ня трэ' дзе зрабіць якіх перамен, або направак. Значыць, ні ў далёкім часе яна надрукуецца, выдзе ў сьвет, і мы моцём сваю ўласную беларускую граматыку. На моцы гэтага ўспэшнага для нас выпадку, цікава азнаёміцца з тым, чаго вымагае сучасная навука ад граматыкі, як школьнага падручніка, чым мае кіравацца і якой мэты павінен трымацца настаўнік у справі навучэння граматыцы роднае мовы і, такім чынам, падрабэліць сабе, чаго мы маем спадзявацца і вымагаць і ад аўтараў першых спрабаў беларускае граматыкі, або, як пісалі, даўней, «навукі добра размаўляць і пісаць». На конта гэтага істнуе многа разумных паглядаў, — навука мае многа гіпотэз, — але самы лепшы для справы навучэння будзе той погляд, што дамагаецца і мае на увазі перш за ўсё тое, каб дапасоваць граматыку дзеля найлепшага і лютэйшага спосабу развіцця мовы і упрощэння правапісу. Разбіраючы гэта, мы ўгледзім, што правапіс у граматыцы займае саўсім пізначнае мейсца наведлуг таго, што вымагаецца расійскімі падручнікамі, і што сэнс і заданні граматыкі зусім ні ў тым, дзе тоўпіла яго маскоўская школа; што дзеці нашы дарэмна лілі сьлёзы, перамагаючы труднашчы маскоўскага правапісу і што нам трэба раз назаўсёды адхіліцца ад тае грамагнасці, каторая унегрылася сярод нашае інтэлігентнай праз маскоўскую школу на грунтні ні расійскай, а некае «інтэрнацыянальнай» маскоўскай граматыкі. Зразумелі гэта і маскоўцы, на моцы чаго і быў выдан міністрам цыркуляр аб упрощэнні вялікарускага правапісу.

На гэты раз мы падамо ў агульных рысах, з дзе якімі ўласнымі увагамі, змест артыкулу: «Рідна мова в україньскій школі» І. Огіенко, надрукованага ў україньскай газэці «Нова Рада».

Кантора «Вольнае Беларусі» напамінае школьным перадаплатнікам, што за зьмену адрэсу трэба плаціць 50 к. Грамадзін падпішчыкаў, зьмяніўшых адрэсы і ня прыслаўшых належных за гэта грошы, Кантора просіць паклапаціцца аб як найхутчэйшым іх высланні.

I.

«Калі мы уважна прыцінемся да таго, чаму вучаць па сярэдніх школах, калі мы пільна і дакладна разгледзім праграму нашых школьных наву», піша Огіенко: «дык адразу кіняцца ў вочы іх убогасць, малая іх навуковая і жыццёвая вартасць. Чалавеку, каторы не праныўся школьнымі забабонамі, нават кіняцца ў вочы с такога перагляду і тое, што нехта як наўмысля пастаянна нахіляў школьную навуку ў той бок, каб яна забівала дзекам розум і дурыла іх слабыя галовы «навуковаю» бязсэнсцаю».

Найважнейшаю з школьных наву, грунтоўнаю падставаю школьнай асветы, бязмоўна, была і заўжды будзе родная мова. Навучэнне роднае мовы, роднае літаратуры ў новай школе павінна стаць моцным падмурокам усей школьнай навукі. На гэта трэба звярнуць як можна больш увагі, заграціць як можна больш часу, як можна больш сілы і знання. Калі руйнуецца стары лад, калі яшчэ ня вырабляе лад новы, дык трэ' баіцца таго, каб наша маладая беларуская школа не пабудавалася з старога пляну, з пляну расійскае школы. Плян той даўно пражніў, даўно ўжо прыстаў ад жыцця. Яго латалі, як маглі, латалі на белую нітку, на сьпех, абы толькі ня сьвяцілася праз убогае ўбрашчэнне цела. І стаіць цяпер на раздарожжы расійская школа, абсмыканая ўспілімі Шварцамі і Кассо, налатаная Делянавічмі і Ігнат'евымі. Стаіць у латанай вопратцы, як цыганскае дзіця, або як жабрацкі павадыр. І толькі вялікая армія заскованых, запітурханых, духоўна і матарыяльна прыцінутых настаўнікаў ратавала тую школу, бараніла яе сваім жыццём, душою сваю пакладаючы за яе. Бараніла яе, бо спадзявалася, што і з гэткай школы разьдзецца сьвет, заграцаца іскрачкі і раздзьмухнуцца с часам у вялікае полымя.

Вось і болзла, каб закладаючы новую школу, ня пабудоваць яе з старога, трухлявага пляну. У жыцці складаецца так, што калі руйнуецца старое, дык яно ня нішчыцца да шчэнтку і заўжды будуюць новае гэтак, што надмалёўваюць, латаюць і падкідваюць старое. Гэта бывае, як у палітыцы, грамадскіх стасунках, так і ў навуцы і ў справах школьнага навучэння. Трэба заўважаць, што навучэння роднае мовы ня павінна ісьці бітымі сьцежкамі, тым шляхам, якім яно праводзіцца ў расійскай школі. Трэба асьцярагчыся, каб у нас у пытанні пра мову ні бралі за прыклад школы расійскай, ня пераймалі тае праграмы мовы, што нацэ у старой школі.

II.

Прыгледзімся да таго, чаму навучалі ў расійскай школі пад назваю «родная мова (рускій язык)». Навучалі ні мовы, ні асобнасьцяў мовы, яе сапраўдных

прыкмет, а навучалі сухім толькі формам мовы, навучалі такім формам мовы, каторыя аднакія з усімі мовамі Эўропы. У расійскай школе ня вучылі граматыкі расійскай мовы, а вучылі і вучаць граматыку інтэрнацыянальную. Вучыць адмяняць канчужкі слоў, як напрыклад: «стол, стала, сталу», ці «нашу, носіш, носіць», ці знайдзі «падлежашчае» або «сказуемае» у тэй ці іншай думцы, гэта яшчэ ня азначае вучыць граматыку. Вазьмім якую хоча расійскую граматыку, перакладзіце яе на мову, скажам, шведскую, падмяніце парадкі—і граматыка шведскае мовы гатова... «А калі так», піша Огіенко: «дык я пытаю, чаму-ж такая граматыка завецца граматыкай мовы расійскай? Што тут ёсць расійскае?»

Адгэтуль відаць, што нам трэба асцярагацца пераймаць што-небудзь з гэтых інтэрнацыянальных граматык. Нам асабліва трэба трымаць гэта на увазі, бо мы самі выхаваны і ўзраслі на старых расійскіх граматыках, і трэба быць вельмі асцярожным, каб ня паддацца уплыву таго, да чаго нас прывучылі з дзяцінства ў старых расійскіх школах. А калі так, то паўстае пытанне—што ж павінна даваць беларуская граматыка, аб чым яна павінна вучыць, на яком грунці даведзецца яе будаваць? Дый да рэчы сказаць—што гэта граматыка, які яе змест?

Першай падставай, на якой павінна закладацца беларуская граматыка, гэта будзе навука. Граматыка наша павінна будавацца толькі на навуцы, на навуцы сапраўднай, на моцных навуковых законах. А ўсё тое, пра вошта ні даведзяна навукаю, ні павінна мець мейсца ў нашай граматыцы. І ўсё тухлявае, што даўно асуджана навукаю, ня павінна мець сьвежкі да новай беларускай граматыкі. У нас сталася так, што скрозь проста баяцца навуковасці ў граматыцы, жахаюцца гэтае навуковасці, як страходзі, як чагось пічужанага і німагчымага. Навуковасці ня жануць ані з гісторыі, ані з прыродазнаўства, ані з матэматыкі. Толькі нябога-граматыка мусіць цурацца навукі як чагось чужога, ні роднага і нават шкадлівага. І цяпер па школах пад назвай граматыкі вучаць нешта макое мізернае, што с пагляду навукі ня мае жаднае вар-

тасці. Усе вучоныя філалёгі даўно ўжо ў адзін голас прызналі, што расійская школьная граматыка набіта шкадліваю бязсэнсцай, усім, чым хочаш, але ні тым, што мае звязкі з сапраўднаю навукаю. Мы ўсе вучылі расійскую граматыку, але мы вучылі ня сапраўдную граматыку, а толькі граматычныя формы і правілі. Усе мы ведаем, што словы, скажам, «тереть, мереть, переть» праз Ъ пісаць ня можна. А чаму? Кажуць—гэта вылучнасьць (ісклученіе). Далай, кожны з нас ведае, што словы: «прежде, втуне, вообше» (паагул)—ня маюць на канцы Ъ. Чаму? Зноў расійская граматыка адказвае, што гэта вылучнасьць. І гэтак на кожным кроку. Беды вучань прыходзіць да думкі, што нібыта німа закону бяз вылучнасьці. Маскоўцы гэтак і выстаўляюцца: «нѣтъ правила безъ исключенія». Да такой шкадлівае думкі прывучае іх сама іх тхлявая граматыка, тады як навука нам кажа зусім іншае.

Трэба парупіцца аб беларускай граматыцы ўхілілася ад шкадлівых забабонаў. А граматычныя забабоны страшэнна цупкія і якімі папуюць у школьных граматыках. Напрыклад возьмем пытанне—аб чым павінна вучыць граматыка? На гэта яшчэ вядомы рымскі граматыста, Элій Донат, адказвае: «Граматыка ёсць навука добра размаўляць і пісаць.» Першыя беларускія [і ўкраінскія] граматысты перанеслі гэтае Донатавае разуменне граматыкі і да сваіх кніжак. У граматыцы Лаўрэнція Візіяна 1596 году чытаем: «Граматыка есть певное веданье, жэбысь мы добре мовили и писали.» Гэтае самае знаходзім і ў вядомай беларускай граматыцы. М. Смярыцкага 1619 году. Цікава зазначыць, што гэта беларуская граматыка амаль ні два стагоддзі служыла падставай, на якой будаваліся ўсе расійскія [маскоўскія] граматыкі.

С часу Доната прамінула ўжо ні больш ні менш, як 15-ць выкоў, а школьныя граматыкі яшчэ і цяпер ставяць сваім заданнем Данатавае разуменне граматыкі, хоць навука даўно ўжо давіла, што змест граматыкі ня ў тым павінна тоўпіцца. На беларускай граматыцы павінна быць чырвонымі літарамі выдрукавана: «Граматыка гэта навука пра жыццё беларускае мовы.» І з гэтага навуковага задання ў нашай граматыцы мы і мусім паказаць, што граматыка

надае законы і кіруе жыццём нашае мовы. Вучні з гэткае граматыкі павінны дасведчыцца, што мова—гэта арганізм жывы, які пастаянна трымаецца свае уласнае сьвежкі і залескыць ад сваіх цікавых законаў. Зьявіцца мовы родзяцца, жывуць і кануюць, як кожная жывая істота. Граматыка павінна даць поўны і дакладны малюнак жыцця нашае мовы, павінна намаляваць яе ад яе пачатку да нашага часу. Яна павінна паказаць, што працэс утварэння мовы ніколі ня прыпыняецца. Кожны з такой граматыкі лёгка прайоймацца думкаю, што цяперашняя станавіцца наша мовы ні апошняя: быў свой пачатак, ёсць сваё жыццё, будзе і свой пэўны канец. Мова пастаянна пасуваецца ўперад, асабліва, калі маяцца добры грунт на яе ўзрост і поступ. Гэтак жыве кожная мова, гэтак будзе жыць і наша мова.

З гэткае граматыкі кожны навоч пачынае, як ці да сэнсу тая выгады, што нібыта ў беларускай мове ні хапае слоў, што выдумляюцца новыя, штучныя словы, што ў нас многа чужых, ці сваіх, пазычаных слоў, што мы ня пішам так, як гавораць на сёлах. Усё гэта выгады нашае філалёгічнае цямнаты,—скуткі таго, што мы ня ведаем, як расьце і жыве кожная мова, які яна мае шлях і паступовасць. Кожнаму з нас даводзілася чуць, што кажуць пра чалавека, каторы ворочаецца да дому з навукай: «як ён перамяніўся,—ні пазнаць!» І той, хто кажа, што нашы кнігі і газеты друкуюцца ня гэтак, як гавораць па вёсках, ня ведае, што кажа; ня ведае, што ён прыстаў ад жыцця, што ня скардзіцца і выгадаць яму трэба, а вучыцца і даганаць, як мага даганаць, каб ня заблудзіць у адзіноці і ня загніць марне. Наша мова—пекная галіна агульнай славянскай мовы, і ні дзіва, што ў нас многа аднакіх слоў з наляткамі, расійскімі, чэхамі, баўтарамі, і т. д. Але сэнс зусім ні ў тым. Музыкальная гамма аднакая ў ўсіх народаў: до, рэ, мі, фа, соль, ля, а тым часам, што-ж мы бачым? Кожны народ так умеа перастаўляць асобныя часткі гэтай гамы, так іх пераабляе па свайму густу, натхненню і здольнасці, што выходзіць саўсім асобная мелодыя: музыка і песні італьянская, нямецкая, гішпанская, польская, маскоўская і т. д. Літаратурная мова—

гэта мёд, што збіраецца пчоламі з розных кветак і раслін. Чым больш сокаў з усялякіх кветак ухадзіць у склад мёду, тым ён прыемнейшы, салодкі, смачнейшы і пахучы. Літаратурная мова павінна, цвёрда трымаючыся агульнага нацыянальнага грунту, лучыць да сябе ўсе тыпчныя характэрныя словы, прыслоўя, выразы і іншыя асобнасьці тых мейсцовасцяў, гаворак таго народу, мова каторага яна ёсць. І расійцы зрабілі вялікую памылку, згадзіўшыся з тым, што тыпчнай мовай іх языка ёсць падмова маскоўская, гаворка ось тых кабетаў, да каторых хадзіў вучыцца іх вялікі паэт і пісьменнік, Пушкін. Гэта іх памылка, што яны, прыняўшы адну гаворку, смяюцца з другіх уласных гаворак, як з брыдкіх, сарамлівых паветалізмаў (правінцыялізмаў). І ні дзіва, што проста селянін—расіец, ня глядзючы на тое, што іх мова паўне ўсюды, бадай што саўсім ня разумее тае мовы, на якой пішуча ў іх кніжкі і друкуюцца газеты. Самі расійцы гэта разумеюць і вост што, напрыклад, піша аб расійскай літаратурнай мове вядомы расійскі крытык, Добролюбов: «Вѣдь у насъ языкъ литературы собственно не русскій, и черезъ сто лѣтъ надъ нами, конечно, будутъ такъ же смѣяться, какъ мы теперь смѣемся надъ языкомъ а ссамблей петровскаго времени». Наагул, як даводзіць знаўцы, народнага языка расійскага ў пісьменстве ніколі ня было і німа, іх народная мова цалкам асобная па свайму складу ад мовы пісьменнай, на каторай расійцы пішуча.

Заўважым, гэта, мы павінны дадаць усіх сід, усіх заходаў, каб ўхіліцца ад гэткага сумнага зьявішча. Мова—гэта душа чалавека, краса і аздоба. Мова, як чалавек, павінна шанавацца, пажацца і прыбрацца с кожным разам у лепшыя, багацейшыя і зграбейшыя убранні. Кожнае, адметнае слова, кожны асобны выраз нашых беларускіх гаворак мы навінны с нашанаю стрэчаць і з вялікаю любасцю, як надзвычайную вартасць, далучаць у агульную скарбніцу нашае літаратурнай мовы, а ні хавалца за паветалізм, ня пурацца і ні казаць нібачна, што ў нас гэтак ні кажуць. Калі, скажам для прыкладу, у адным мейсцы кажучь яха, а ў другім рэха. калі адзін кажа малазка,

Сымон Музыка.

(Працяг. Гл. № 13).

IV.

Нікло жыццё у лесі шумным,
Агалаўся твар зямлі,
І ляцелі с крыкам сумным
Ід балотам жураўлі.
Глухла поле, усё сьціхала,
Як бы дух пранесся злы.
У смутнай думцы пазірала
Даль спад сіней дымкі мглы.
Так на дзетак глядзіць матка,
Як расходзіцца яны
Па ўсім сьвеце з роднай хаткі
На мяжы сваёй вясны.
Нейкім жалем павевала
Ад аголеных палёў,
Ад шнуроў тых, дзе бывала
Несея шпэт каласоў,
Там цяпер ралля чарнела,
Глызы ўскопанай зямлі
І пакошу сеткай белай
Павуцінкі заплялі.

Пад агульны смутак гэты
Граў Сымон цяпер адзін,
Граў прашчанняе жыццё лета,
Сьпеву—радасці далін;
Граў разлуку з дзедкам мілым:
Дзед ня ўздужаў далей жыць,
Пад канцом зямлі магільнай
Лешшы друг яго ляжыць.
Сьмерць прыйшла ніспадзевапа;
Ужо даўно яна, як цень,
Поруч ішла за ім, лагана,
І забрала ў ясны дзень
Пры ўсіх людзях, сярод поля,
Як ён тропкі прыкархнуў.
Згас стары пастух бяз болю,
Раз ці два адно зяхнуў.

Перацёр дзед век бязродны,
Ціха жыў і так скачаў.
І ніхто ў пясок халодны
Сьлёз гарачых ні ранаў.
Як яго туну спускалі,
Як па ёй шуршэў пясок;
Толькі дзьева сьлязы блішчалі
С пары кругленькіх вачок.
Прытуліўшыся між крыжамі,
То Сымонка сумаваў
І ўкрадкам, кулачкамі,
Сьлёзы жалю ўціраў.
Ды разбіты звод жалобна
Раз ці два загаласіў,
Ды ў туну каменчык дробны
Як у бубен, забубніў.

І цяпер вастраў Сымонка
Адзіноту ў сэрцы чуў;
Жаль і смутак, як палёнка
Крэпка сэрца агарнуў
Усё багатства, што дзед справіў
За век доўгі,—скрыпку, смык,—
Усё Сымонку ён аставіў.

—Ты—музыка-чараўнік!
Грай жэ дзеткі: скрыпка важна,
Смутак ты ёй свой вальцеш.
І дуна змлачэ кажна,
Як ты смыкам павядзеш,
Бо хто ў горкай паняверцы
Смыча дома, жывучы,
У таго ў людзкое сэрца
Ёсць прадзіўныя ключы.—

Так казаў дзед, як Сымонку
Сваю скрыпку аддаваў.
Быў у тэй скрыпцы голас звонкі,
Бас раскаціста змываў.
Як па струнах смык, бывала,
Ручка здольная вяла.
Добра гэта скрыпка грала
І зьвінела, і гула.

Ото-ж хлопчык наш быў рады,
Як ён скрыпку атрымаў

І апрач такой аблады
Больш нічога ні жадаў.
А як хлопцу кепска стане,
Як занудзіцца чаго,—
Успомне скрыпку—радасць гляне
У душу, ў сэрдэнька яго.
Ну, й да скрыпкі быў ён здольны:
Як заграе, як утне!
Мах шырокі, сьмелы, вольны,
Як бы што цябе таўхне—
У скокі так і падбівае,
Ногі самі тупаляць.

—От, Сымонка! Ну-ж, і грае!
Ото-ж, лёўка, выцінае!
Сам, як вузел, а так—граць!
На Сымонку і дзеўчата
Сталі ласку звараचाць.
Як прасілі хлопца ў сьвята
Ім «Лявоніху» заграць.
І Сымонка пад бародку
Дар старога дзеда браў
І, прысеўшы на калодку,
Сэрца дзеўкам пацешаў.
Спрятна пальчыкі хадзілі,
Смык то плаваў, то летаў,
Струны дружна гамалілі
Як віхор іх уздымаў,—
То разгудыла і шалёна
То спакойна—чуць чуваць...
Нават ў хаці на Сымона
Началі сталі пазіраць.

—Карысьць будзе хоць якая—
Маці думала аб ім:
Дык нехай, здаровы, грае,
Чым меў у ценжар быць другім.

Бацька—хоць непрызнаваўся,
Усё-ж, бывала, трохі мяк;
Як за сына даставаўся
І яму увагі знак.
Ды Сымонка неахвотна
Граў «кадрэлі» «кавалі»,—
Біў ён больш на лад маркотны

Дзе пакутаю зямлі
Аздаваўся сьпеў гаротны,
Сьлёзы жаласці цяклі.
І дзе жалба чулась, сьціскі,
Крыўда, енкі бедака,
Бо сьвет смутку болей блізка
Быў для сэрца хлапчука.

Час падходзіў за Пакровы,
Вецер ліст з лясой атрос.
І на поле свае ковы
Кінуў злёгнінча мароз.
Адзінотай і пустэчай
Усюды вяла с палёў
Нейкай млявасцю старэчай
Аздавала ад лугоў.

У такі час Сымон Музыка
Выгнаў стада авечок;
Ціха, глуха, ані зыка...
Сеў пад хвойкай пастушок,
А авечкі руні шчыпалі
Каля лесу тут адны,
Ды трывожна пазіралі
І палохаліся яны:
Але іх такая ўдача
З глушцы пудзяцца, бягуць;
Цень ці хвойку, куст убачаць,—
Капаткамі зямлю буюць.
І Сымонка з іх сьмяляўся:
—От, дурны! ха-ха-ха!
Куст ім страхам паказаўся!—
Пад гаворку пастуха
Зноў авечкі, як каменныя,
Раскаціліся між купэў,
Каб пры першым жэ здараньні
Цесна ў кучу зьбіцца зноў.
Ды сьгошны надта пудкі
Штось авечакі былі.

—Ну, што з вамі, мае «шуткі»?
Што вы ў голавы ўзялі?—

*) авечкі па-дзіцячы.

Гаварыў Сымонка з імі
І самота страх шугаў;
І трывожна ён вачыма
Поле, хвойнік азіраў.
—Хі ня воўк іх тут пужае?—

Толькі так прамовіў ён—
Воўк з ялоўца вылетае,
Здаравенці такі,—конь!
Ды ў авечкі, шалёма, садзіць,
Злы, раз'ярэны, як кат!
І дзе хлопцу з зьверам зладзіць?
Толькі ўскочыць ў стадка, гад,
Воўчым зубам дзе крапца—
Каля карку, хопіць ў пол,
Ні адна ні скрэпянецца,
Трупам кінецца на дол,
З немым крыкам перапуды
Хлопчык кінуўся туды.

—Га! ага! воўк! Куды—куды!
Людзі, воўк! Сюды! сюды!
Разагнаў авец зьвяруга.
Трох на мейсцы улажыў,
А баранчыка схавіў
І панёсся ў лес, зладзюга.

Пастушок перапужаўся,
С крыку немага ахрып
Усюды воўк яму здаваўся,
Адкаціўшы сівы хіб.
Страх і жаласць атарнулі,
Плача горкімі сьлязьмі.
Людзі гэты плач пачулі,
З лесу едучы з дрыўмі,
І на крык хоць беглі жыва,
Ды ня ў пору ўжо прышлі:
Пазбіраць авец пудлівых
Толькі хлопцу памагілі.

Гнаў Сымонка рэшту стада,
Страх хлапчыну пашыбаў:
Не даруе яму татка,
Што авец не ўшлінаваў.
Чула сэрца, што «праборкі»
І напругі не мінуць.

Ругі бліскавіца, марыць і ласуецца,—дык і хвала яму, абы яно было наша роднае, беларускае. Наша мова так багата, пехна і гучна, што часам, дапраўды, ня ведаеш, якое слова, які выраз лепей ужыць,—ажню вочы разбегваюцца. Ужо адно наша кароткае і доўгае у—чаго варта, ёсць чаму пазайздросціць. А гэтыя кароткія і доўгія канчужкі у словах ідзе—ідзецца, спевае—паяецца,—гэта цэлы скарб для нашых пісьменнікаў і паэтаў! Усё гэта разам злучае, разумна і дачынае ужытае дадае багацця, красы, гучнай ёмкасці і далікатэту у літаратуры і людзкой размові. А парт гэтага, мова так узгадваная, усімі гаворкамі выплывае, робіцца здатнай, сэрдчай, усім любай і лёгка зразумелай кожнаму хто хоць крошчу падвучыцца.

III.

Усё, што-б мы ня вучылі у беларускай граматыцы, усё павінна быць асвечана гістарычным поглядам. Трэба пастаянна руціцца аб тым, каб вучні, або як заве іх беларускі народ, студэнты, заўжды пыталіся, чаму гэта так у жыцці мовы, а чаму ня на чый. Трэба варушыць у іх думку і заўжды наводзіць на гадку, што ў складзе мовы німа нічога выпадковага. І ані як ня можна завучаць дагматычна таго, чаго мы ня разумеам. Дзякуючы расійскай казеннай школе, наша грамадзянства гісторыі свае мовы ня знае. Сярод шырокага грамадзянства паўны лік, або, як кажучы, мінімум знаання па гісторыі, матэматыцы і іншых патрабаваннях, але знаання, знаёмства з гісторыяй роднае мовы ня вымагаецца. Складзены гэтак, што калі хто знае расійскі ці польскі правапіс, дык ужо і кажучы, што гэты чалавек «грамацны», што граматыку ён ведае. Граматыку у нас падмянілі на правапіс і думаюць, што граматыка—гэта правапіс...

У школе расійскай першыя тры годкі па сярэдніх школах толькі тое і робяць, што вучаць правапісу. Вот жа у школе беларускай ніхай ніколі ня будзе таго, каб правапіс заступіў граматыку. На наша шчасце правапіс беларускі ўжо й цяпер такі лёгка, такі прасты, што ня павінны займаць многа часу і дасць поўную змогу вучыцца таму, чаго вымагае сапраўдная граматыка. Наш правапіс

ніколі ня зробіцца тою нідаспуднаю прамудрасцю, тою, дапраўды, кітайскаю грамацкасцю, якую стаў расійскі правапіс. Трэба спытаць у тых, хто прабаваў ня вучыцца, а толькі паказваць, як трэба пісаць па-беларуску, каб пракапацца, як лёгка і скоро гэта пераймаецца.

Я. Л.—к.

ПА БЕЛАРУСІ.

Аб эвакуацыі Мінску.

Эвакуацыя Мінску пачалася шмат раней страты Рыгі. Вывазіліся найбольш вялікія і пірухавыя установы. Пасля здачы Рыгі пытанне аб эвакуацыі Мінску звярнуло на сябе яшчэ большую увагу; яно абмяркоўвалася на спэцыяльным сходзе гарадской міліцыі і на Х асобістым губ. земскім сабранным.

На земск. сабр. было пастаноўлена, што губ. земская управа выедзі, але на яе мейсца астанецца другая раўназначная ёй земская управа. Асталоцца і установы, найбольш патрэбныя насельніцтву. Тым служачым, што астаноцца, будзе выдавацца падвойная пенсія. Дзеля апрацавання дэталічнага пляну эвакуацыі пастаноўлена выбраць камісію. Былі зроблены выбары губ. зем. управы, каторая павінна застацца ў горадзе пасля эвакуацыі. Выбраны: прысяжны павераны Янчэўскі, д-р Балкавец і Спірыдоў (ад земскіх служачых); кандыдаты: Хржанстоўскі, Сьвянціцкі і Асвятніцкі (гласны Случкага павету).

Пытанне, ці павінна застацца цяперашняя міліцыя, ці не,—пакінута на сходзе міліцыянераў неразвязаным, бо паводом, як міліцыя лічыцца: ці на гарадской службе, ці пад загадам міністэрства ўнутраных спраў. Калі міліцыя лічыцца пад загадам м-ва ўнутр. спраў,—немцы маглі-б абвясціць міліцыянераў вайнапалоннымі і паслаць іх у лагеры. Апроч гэтага, сярод міліцыянераў ёсць шмат вайнаабязаных, каторыя павінны будучы пакінуць горад.

Пастаноўлена мець на відавоку ўсе склады моцных трынкаў і ўсе рэчавыя

склады каб, на выпадак эвакуацыі, знішчыць запасы спірытуса. Пастаноўлена звярнуцца да ўсіх прафесійных хаўрусаў, каб на выпадак эвакуацыі зарганізавалі з паміж сябе гурткі дзеля падмогі міліцыянерам.

Зачыненне газэты „Звезда“.

Згодна з распараджэннем с Петраграду, зачыніна большавіцкая газэта „Звезда“, якая выдавалася ў Мінску. Друкарня Данцыга, у каторай гэтага газэты друкавалася, зачыніна і забіраецца на ваенныя патрэбы.

Чарынаў, Магіл. губ.

Чарыкаўскі паветавы харчавы камітэт забараніў вываз харчоў с павету.

Сенно, Магіл. губ.

Жаданне як найбольш пажывы захапіло і селян. Пуд жыта каштуе 10-12 руб. і дастаць яго цяжка. Селяне хаваюць хлеб, баючыся, каб хто ні давеў харчавому камітэту і каб той ні забраў па цвёрдай цане. Разам с тым, шмат хлеба селянамі вывозіцца ў Віцебск, або перарабляецца ў «самагонку».

Любавічы, Мельніцкаўск. пав., Магіл. губ.

Адбыліся выбары да валаснога земства. Выбары прайшлі безталкова і пры малай цікавасці да іх выбаршчыкаў. Зусім мала цікавасці выбарамі кабаты.

Магілёў губ.

Магілёўская губэрнская харчавая управа мае на мні запрапаваць харчавому камітэту ўстанавіць цвёрдую цану на бульбу. Сёлета ураджай жыта і пшаніцы ў губэрні ніжэй сярэдняга, і губэрнію чакае вялікі недахват хлеба ні толькі па гарадох, але й па сёлах. Дзеля гэтага вялікую вагу будзе мець бульба, ураджай каторай сёлета вышэй сярэдняга. Цяпер ужо ў Магілёве пачуваецца вострая нехватка хлеба.

Выбары да Гарадской Думы ў Рагачові Магілёўск. губ.

6-га жніўня г. г. ў Рагачові адбыліся выбары да Гарадской думы. Паліякі, беларусы і літоўцы утварылі выбарны радыкальна-дэмакратычны блок і выставілі агудны спісак кандыдатаў за № 4. Усіх спіскаў было выстаўлена 11; усіх

голасаў было падано да ўрнаў 4721; з гэтага ліку на спісак № 4 прышлося 917. На спіску № 4 прайшло 7 кандыдатаў: 6 паліякаў і 1 беларус. Усяго ў Думі будзі 36 думцаў.

Горы-Горні, Магілёўскай губ.

27 жніўня адбудзецца паятовы селянскі зезд дзеля абмярвання пытаньня аб кандыдатах да Устаноўчага Сойму ад Гарэцкага павету.

Земства ў незабраных немцамі часьцінах Віленскай і Ковенскай губ.

Часовы Урад пастанаўіў папярэць чыннасць палажэння аб губэрнскіх і паветавых земскіх установах на незабраных ворагам часьці Віленскай і Ковенскай губ. Незабраная часьць Ковенскай губ., да утварэння ў гэтай губ. земскіх установаў, далучаецца ў земскіх справах да Віленскай губ.

Магілёў губ.

На аб'яднаным сходзе губэрнскіх канфэрэнцый Р. С.-Д. Р. П. і «Бунда» назначаны кандыдатамі да Устаноўчага Сойму ад гэтых партый па Магілёўскай губ.: 1) доктар эканамічных навук Брунсальскага Універсітэту, Д. Ліпец, [унаўнаважаны Ц. К. «Бунда»] і 2) старшыня Магілёўскай губэрнскай Рады Р. і С. Д. прапаршт. Соўрук (прысяжны павераны).

Мінск губ.

Недаўна закончылася краёвая франтавая канфэрэнцыя партыі С.-Р. Выявіўся рост партыйных арганізацый. Пастаноўлена прычыніцца да арганізацыі селянскіх радаў.

АПОШНІЯ НАВІНЫ.

Агульныя весткі.

Контр-рэвалюцыя.

Контр-рэвалюцыя, аб якой за апошнія часы шмат гаварылі, пачынае пакрысе выяўляць сябе. Праз некалькі ўжо месяцаў то сям, то там, гэтаўным чынам на поўдні Расіі рабіліся трупы (обскі),

Што скрозь столь убачыш зоркі
Як лупчоўкі зададучы.
А аб тым, што ён ня вінен,
І ня думаў хлопчык тут:
Бо яму ўсёды зачынен
Справядлівы бацькоў суд.
Але-ж не! Ён скажа: «Тата!
Крукам я стаў, глядзеў,
Ды знячэўку воўк пракляты,
Як той віхар, наліцеў.
Я гукаў, ахрып ад крыку,
Га-а-а!» Ён ў голас загумаў—
У яго хрыпаты, дзікі,
Голас з грудзі вылетаў.
Толькі ж дома не павораць,
Ох, раскоціцца там гром!
Не хацеў бы ні вячэраць,
Ні паказвацца ён ў дом.
І паволі шоў ў трывозі
Замаркоціўся, прыціх,
А прад ім вязлі на возі
Трох авечак нежывых.
Вот сляго ўжо недалёка,
Затрымаўся у полі ён,
Унх іх хата—і высокая
Швэст тарчыць, каля вакон.
Вот спыняюцца мужчыны
І авец у двор нясуць.
На спатканьне ім з адрыны
Два дзядзькі яго бягуць.
Штось гавораць, там і маці...
Людзі сьпынулі туды,—
Ну, пашла гаворка ў хаці,
А вунь штось бяжыць сюды,—
Гэта чэша дзядзька Юрка.
—Добра выпасьвіў авец!
Дзе-ж баранчык?... От і шкурка!
От і мяска... маладзец!
І больш дзядзька ані зыга,—
За авечкі і дагнаў,
А маленькі наш музыка
За ім ззаду калываў,

Маўчалівы і прыкуты
Горам гэтым і бядой;
Ідзе, быццам да пакуты,
Ног ня ня чую пад сабой.
Вот сляго, вот іх і хата,
Каля вясніц гурт людзей.
—Тры авечкі! а, пракляты!
Кажа голасна Андрэй:
—А агнятка такі сьцібіў!
Дзядзька Юрка далажыў.
—Дык во гэта, брат: ня схібіў
Каб яго жывот схавіў!
—Усе, як ёсць, папарываны!
Ты чаго глядзеў? Дзе быў?
Вуж ты, гад ты шольжаваны,
Лепш цябе-б ён задушыў!
Бацька з гора шапну скінуў,
Аж патыліну дзярэ.
—Чаму лепей ты ня згінуў?
А Сымонка на дварэ
Стаў ў куточку каля хаты.
Усе зірнулі на яго.
—Годзі! Чым ён вінаваты?
І карыць німа чаго,—
За Сымонку заступіўся
Іх сусед, стары Цімох:
—Кожны б гэтак [правініўся—
Чорта згледзіш ў туманох!—
—Га!-зноў бацька раскрычаўся:
Ты б яшчэ больш патураў:
За вярсту адзін цягаўся
Ды у дудачку сьвістаў,
Каб яна, дай Бог, згарэла!
А цяпер, вось,—падзівісь!
Што на дварэ ўжо сычанела
І суседзі разышлісь.
Бацька злосна завярнуўся
І пашоў у двор пад хлеў.
Хлопчык чуў, што не мінуўся
Для яго той бацькаў гнэў.
—Ідзі ў хату, недапека!
Горэ ты нам, ні дзіця,—

Кажа маці—ой, калека,
Што стаіш там, як кудыця?
І ўздыхнула—мусіць матцы
Шкода стала хлапчука...
Расчынілісь дзьверы ў хатцы,
Уходзіць бацька с хлывушка.
—Вон ад гэтуль! каб сміроду
Мне твайго тут не было!
Ты што дзень мне робіш шкоду
Праз цябе і на сьляго
Паказаць мне брыдка вочы,
Вары скрыпку, смых і вон!
Ідзі с хатцы,—куды хочыш:
Больш ня сын ты мне, Сымон!
Хлопчык змешаны з гразю,
З дому выгнаны, стаяў
Каля пуні, пад страхом
І ў змрок ночы пазіраў.—
Ён ні плакаў, бо ўсе слёзы
У глыб душы яго вайшлі,
І ўдалісь, як занозы,
І агнём яго пяклі.
Ён быў глух, ня чуў нічога.
Ну, куды йсьці? Да каго?
У сьвеці ён ня меў нікога,
Хто б схіліўся да яго.
Пастаяўшы, хлопчык рушыў,
Пералез знаёмы плот,
Скрыпку ўзяўшы, і патрушыў
Усё ўпярод і ўсё ўпярод.
А у хаці ўсё маўчала!
Бацьку слова ні казалі,
Як ён сына выпіхаў,
Бо ўсе там добра зналі,
Што нарокам выганяў,
Так, для страху і прымера,
Каб ён помніў другі раз.
—Трэба, бацька толькі і мера
Гэта лішняе, Панаас!—
Сэрпэ маткі не ўтрывала:
—Хлопец с страху пабялеў,
Перапудзіўся ні мала,

За дзень гэты пастарэў.
—От, ніхай там паскавіча,
Ні дзе дзенецца, ня йдзі;
Змерзье, сам, нябось, прысмыча,
А ты сідзіш от і сідзі!
Толькі матка ня ўсідзела
Вышла ціхенька на двор.
—Дзе ты?—клікнула нясьмела.
Неба цёмнае бяз зор
Непрытульна пазірала,
Цьма холадная маўчала,
Матцы кідала дакор
І папрокі ёй за тое,
Што пакрыўдзілі сынка,
Бо пазволіла малое
Дзіцяне, як пчэнюка,
Выгнаць с хаты сярод ночы
—Го-о-о, Сымон!—І ціха зноў,
І дарэмна гледзяць вочы
Па куточках між платоў.
Маці даляй адыплася,
Атлядзела ўсе куты,
І трывога закралася.
—Го-го-го, Сымон! Дзе ты?
Абышла ўвесь двор, вярнулася
—Ды яго німа нідзе!—
Зняўшы коштку, апрацулася
Да суседзяў яна йдзе.
Вышоў бацька.—Ідзі ў хату,
Не туляйся, а то—дам!
Чуеш? Слухаць трэба тату,
Што хаваешся ты там,
Нябось, бачу!—Ды нічога
Ён ні бачыў і ня чуў,
А змрок ночы строга-строга
Неба, земле агарнуў.
Бацькаў гнэў даўно мінуўся,
Як ні страшны, ні гукаў,
Ды Сымонка ні вярнуўся
Слэху, голасу ні даў
І ў сьце ніхто Сымонку
І ні бачыў і ні чуў,

Бы ён кінуўся ў палонку
І пад лёдам затануў.

Потым рэзна гаварылі:
То ўтапіўся ён, то зьмёрз,
То вайце яго ухапілі,—
Як хацеў хто, так і верз.
Слэх адзін дужай насіўся,
Потым слух той верх узняў:
Што Сымонка прыхіліўся
К жэбраку і жэбраваў.

Я. Колас.

22/XI-21/XII. 1911 г. Лунінец

Беларуская казка.

Ходзе Бай па сьцяне.
Ці што баяць, ці не?
Штож я баяць пачну?
Ці ня ў быт-быліну
Вывільлю думкі свае?
Мая ліра ляжэ
Пад няпрошаным рым
Аб народзі старым,
Што ні знае, кім ёсць,
Гаспадар ён, ці госьць.
Па сьцяне ходзіць Бай...
Бедны родны наш край!
Ці дажджэцца вясны
Калі дочкі, сыны
Будуць лгнучы да яго
Як да бацькі свайго,
Шчырым сэрцам, душой
С пад апекі чужой?
Але цемры сьцяна
На дарозі відна
А па ёй ходзе Бай...
Бедны, цёмны наш край!..
А. З.

арышты, адбіралася літаратура і т. д. Цяпер, пасля Маскоўскай Парады пачаліся арышты і ў Петраградзе. Паміж іншымі арыштаваны брат быўшага цара Міхаіл і дзядзька Павел Аляксандравіч і іх жонкі. Выясняецца, што контр-рэвалюцыйная арганізацыя мела свае аддзелы па ўсёй Расіі.

Водгукі па Расіі.

У Петраградзе, Маскве і Пско-ві, як казалі па прастаму дrotу з ваеннага міністэрства Урадаваму Камісару Заходняга фронту, В. А. Жданову, — усё спакойна. Генерал-губарнатарам Петраграду назначаны кіраўнічы ваенным міністэрствам, Савінкоў. Часовы Урад засядае без перастанку. Ген. Алексееў абвясціў што ён страпна абураны паступкам ген. Карнілава.

Глаўнакамандуючы Заходнім фронтам тэлеграмаў заявіў Часоваму Ураду аб сваёй гатоўнасці падтрымаць яго. Ім жа паслана тэлеграма Карнілаву з просьбай дзеі збавення бацькаўшчыны кінуць сваю думку.

Назначэння Вархоўнага Глаўнакамандуючага яшчэ ня зроблена. Зроблена прапазыцыя ген. Аляксееву. Той яшчэ нічога не адказаў.

Ген. Карнілавым паслана на Петраград дакая дывізія. Яна затрымлівалася на дарозі, здымаюцца рэйкі. На сустрэчу выслана мусульманская дэпутацыя і верная ураду кавалерыйская дывізія. Ген. Карнілаў абнародаваў адову, у якой вінаваціць Урад у тым, што ён ідзе на павадку ў большавікоў і вядзе Расію да гібелі.

Глаўнакамандуючы арміямі Паўдн.-Зах. фр. ген. Дзенікін стаў на сторону ген. Карнілава, але, як тэлеграфуе Камісар фронту, ён не мае апоры ў масі.

Петраградскі гарнізон падтрымоўвае Часовы Урад.

Цэнтр. Выканаўчы К-т Рады Р. і С. Д. і вык. к-т Рады Сел. Дзп. паставілі падтрымаць Часовы Урад.

У Мінску выбраны Часовы Рэвалюцыйны К-т дзеі падтрымання Часовага Ураду.

Старшынё міністраў Керанскім выданы адовы да залезна-дарожных служачых і да афіцэраў і салдатаў арміі і флоту, каб яны выпушталі жадных наказаў ген. Карнілава.

Высылкі за граніцу.

У звязку з выкрытым контр-рэвалюцыйным хаўрусам, згодна з пастановаю Часовага Ураду, высылалася за граніцу шмат асобаў, якія небяспечны для новага дзяржаўнага ладу. Першымі будуць высланы быўшы глаўнакамандуючы Заходняга фронту ген. Рамейка-Гурка, тыбэтскі знахар доктар Бадмаю, фрэйліна дарыцы Аляксандры—Вырубова, асабісты сакрэтэр быўшага старшыні міністраў Шцормэра—Манусэвіч-Мануйлаў, быўшы рэдактар газ. «Земшчына» Глінка-Янчэўскі, два гвардзейскія афіцэры браты Хітрово і, як падаюць газэты, яшчэ генерал Вайекаў.

Да граніцы іх будуць праваджаць ваенны канвой. Дакрэт аб высылцы падпісаны ўпраўляючым ваеннага міністэрства Савінковым і міністрам унутраных спраў Аўксенціевым.

Адстаўка Вархоўнага Глаўнакамандуючага ген. Карнілава.

Петраград, 27—8. Афіцыйна. Тэрмінова.

Абвестка. 26 жніўня ген. Карнілаў прыслаў да мяне члена Дзяржаўнай Думы В. Н. Львова з трэбаваннем, каб Часовы Урад перадаў яму ўсю грамадзянскую і ваенную ўладзь с тым, што ён згодна са сваімі асабістымі памяркаваннямі саставіць новы ўрад дзеі кіравання Дзяржавам.

Праудівасць поўнамоцтва члена Дзяржаўнай Думы зрабіць мне такую прапозыцыю была затым падцьвержана ген. Карнілавым пры гутарцы са мною па прастаму дrotу.

Бачучы ў гэтым трэбаванні, праз маю асобу скіраваным да ўсяго Часовага Ураду, жаданне некаторых кругоў расійскага грамадзянства скарыстаць з цяжкага становішча дзяржавы дзеі ўстаўнаўлення ў краі дзяржаўнага ладу, вядзючага з завававаннямі рэвалюцыі, Часовы Урад прызнаў патрэбным:

Дзеі збавення бацькаўшчыны, вольнасці і рэспубліканскага ладу ўпаўнаважыць мяне зрабіць самай хутка і вострыя заходы, каб перарваць у самым іх пачатку ўсе пробы пасягнуць на вярхоўную ўладзь у дзяржаві і на завававанні рэвалюцыяй правы грамадзян.

Усе патрэбныя дзеі абароны вольнасці і парадку ў краі заходы мною робяцца і аб іх у сваім часі будзі абвешчана насильніцтва. Разам з гэтым я наказваю:

1) Генералу Клембоўскаму, глаўнакамандуючаму Паўночнага фронту, загадаваць асобаў, якіх падтрымаў на Петраград, — часова заняць пасаду Вархоўнага Глаўнакамандуючага, застаючыся ў Пскові.

2) Абвясціць горад Петраград і Петраградскі павет на ваенным палажэнні, пашыршы на яго ўплыў праўладзь аб мясцовасцях, абвешчаных на ваенным палажэнні (св. зак. т. 2, агул. губ. уст. ст. 23 даклад. 1892 г. на прадаўжэнню 1912 г.).

Заклікаю ўсіх грамадзян да поўнага спакойства і захавання парадку, патрэбнага дзеі збавення бацькаўшчыны, і ўсіх чыноў арміі і флоту заклікаю да самаатвержання і спакойнага выканання свайго абавязку, — абароны бацькаўшчыны ад ворага з надворку.

Старшыня міністраў ваенны і марскі міністр

А. Ф. Керанскі.

Пажары на заводах, працуючых на абарону.

У № 16 «В. Б.» мы ўжо пісалі аб занадта частых пажарах на тых заводах, што працуюць на абарону. Цяпер мы можам дадаваць яшчэ пару слоў да паданых ўжо вестак. 25 жніўня г. г. здарыўся пажар у будынку акцыянернага таварыства славацілі Леман у Петраградзе. У мірныя часу там адліваліся літары для друкарні, а ў ваенныя часы так сама вырабляліся гранаты і разрывныя трубы. Агнём пацэпаво ўсе чатыры этажы фабрыкі.

У звязку з такімі падзеямі ваенны міністр Керанскі выдаў строгі наказ работнікам усіх заводаў працуючых на абарону пэўна трымацца ўстаноўленых правілаў асцярожнасці.

Адовы рады сел. дэпутатаў.

Усерасійская Рада селянскіх дэпутатаў звярнулася да селянства з адовай, у каторай паміж іншым, гаворыцца: «Ратуйце вольную Родзіну, ён пагражае смяртельная небяспека. Вольнай Расіі, яе арміі, шмат вёскам і гарадам пагражае голод. У некаторых месцах Расіі голод ужо пачаўся і касцяною рукою сваёй хапае ён народ і армію. Ратуйце ж цяпер вольнасць, ратуйце айчыну, землю і волю. Дайце хлеба, паруйцеся яго падвезці, ня баўцеся. Цэны на хлеб падвыжаны ня будуць. Падвыжэнне цэны на хлеб шкодліва для гасударства і ня мае карысці для народу. Выканаўчы камітэт стаіць на варці інтарэсаў селянства і дамагаецца забяспечыць вёску рэчамі першага абыходку па цвёрдым цэнам. Ён ня такучыся кажа вам, што патрэбы народу здаволіць нег магчыма. Настала вялікая гадзіна. Вораг каля дзверей, армія скаланулася, у гасударстве спрэчка і голод. Прачыішы вылікі народ земляробаў! Разважаецца твая доля, умацуй твае сілы, ратуй Родзіну».

ВАЙНА.

Агляд ваенных падзей.

На Рыжскім кірунку разведкі і бітвы паміж нямецкімі перадавымі часткамі [авангардамі] і нашымі заднімі

[ар'егардамі] устанавіўшыся лінія фронту праходзіць у вярстах 50-55 ад Рыгі і за апошнія дні не змянілася. Немцы стараюцца забяспечыць свой левы фланг [бок], упіраючыся ў Рыжскую затоку. Дзеі гэтага яны надта хацелі-б увесці свае караблі ў затоку, каб паматчы свайму войску. Што дня летаюць на разведкі аэрапланы, гідрапланы і пэчоліны, кідаюць бомбы на нашы караблі і на пазыцыі на высах Рыжскай затокі. Нямецкія тральчыкі [чайкі, дапасаваныя да вылаўлівання мінаў] прабуць вылаўліваць міны, пастаўленыя нашымі караблямі пры ўходзе ў затоку. Нашы вартунычыя караблі адганяюць тральчыкаў і не даюць ім лавіць міны, чысціць дарогу вялікім нямецкім караблям.

На рэшці фронту — ціха. Сямтам ідзе перастрэлка і робяцца разведкі.

ТАВАРЫШЫ.

Мінская Арганізацыя Беларускай Сацыялістычнай Грамады ўзяўшы на сябе за згодаю іншых арганізацый Б. С. Г. абавязкі арганізацыйнага Камітэту па стварэнні зезда паведамляе таварышоў, што III партыйны зезд Б. С. Г. (2-гі быў у 1906 г. у Вільні) назначаны на 21 ліпеня, пачаўшыся, перанесены на 4 верасня (сенцабра) 1917 і адбудзецца ў Мінску.

Праграма зезду:

1) Перагляд партыйнай праграмы прынятай на II парт. зездзе [ужо ёсць даклады па зямельным і нацыянальным пытаньням і два рэдакцыйных праекты направак у старую праграму — адзін апрацаваны Петраград. канфэрэнцыя, 4-6/ч-17 г. і другі Маскоўскага Камітэту Б. С. Г.]

2) Арганізацыя партыі Б. С. Г. [формы яе, адносіны і жыццё] ёсць праект направак у стары партыйны статут.

3) Выбары у Цэнтральныя Установы Б. С. Г.

4) Тактыка Б. С. Г.

а) стасунак да ваіны, да Часовага Ураду, да Радоў Дэпут. і іншых устаноў рэвалюцыйнай дэмакратыі, да іншых сацыялістычных партый.

б) стасунак да партый суседніх з Беларусей народаў (літвіноў, палякоў, жыдоў, украінцаў).

в) Стасунак да рожных «Белорусских» партый і арганізацый.

5) Перадвыбарная кампанія да Устаноўчага Сойму.

а) палітычнае становішча ў Беларусі, нашыя і чужыя.

б) блок: з аднымі партыямі і барацьба з іншымі.

в) тэхніка выбарнай кампаніі: утварэнне выбарнай камітэту.

г) апрацаваныя спіскі партыйных кандыдатаў да Устаноўчага Сабрання.

Увага: патрэбны даклады і думкі з мейсцаў. Спіскі мейсцовых кандыдатаў і г. д.

6) Міжнародная сацыялістычная канфэрэнцыя ў Стокгольме і выбары на яе нашага прадстаўніка.

7) Партыйная прэса і выдавецтва Б. С. Г. Просім прывесці сабою, што друкавалася на мейсцах за час рэвалюцыі.

8) Грамадныя справы Б. С. Г.

9) Усе іншыя пытаньня якіх з'езд захаце разглядаць. Тройці партыйны зезд будзе першым зездам Б. С. Г. скліканым вольна без перашкод, якіх было годзі ўперад за часоў самадзяржаўства.

Арганізацыі пасылаюць па адным правамочным дэлегату; калі ўсіх членаў арганізацыі больш сотні, дык пасылаецца па адным дэлегатаў ад кожнай сотні. Усе іншыя дэлегаты члены Б. С. Г. будуць мець на з'ездзе толькі дарадчы голас. Дэлегатаў просім ні пазніцца з'яўляцца трэба ў намяшчэнне фракцыі Б. С. Г. пры цэнтральнай Радзе Беларускай Арганізацыі: (Захароўскай 18).

Арганізацыйны Камітэт

III зезду Бел. Соц. Грамады.

Папраўка.

У № 16 «Вольн. Беларусі» у ст.

«Зямельнае пытаньне і дзяржаўны лад»

подпіс аўтара напісана Раманавіч, а

трэба чытаць Романович.

Рэдактар Я. Лёсін.

АБВЕСТКІ.

ЗУБНЫ ДОКТАР

З. ФЕДАРОВІЧ.

Захароўскі завул. д. 9. кв. 3. Прыймае ад 9 да 2 і ад 4 да 7 гадз.

„БЕЛАРУСКАЯ ХАТКА“

— СТАЛОУКА —

Выдае абеды ад 1—4 гадз.

Прымае месечных сталаўнікоў.

Захароўскі зав. д. № 6.

ВЫЙШЛА З ДРУКУ І ПРАДАЕЦЦА

новая кніжка

ЛІТЭРАТУРНЫ ЗБОРНІК

„ВОЛЬНАЕ БЕЛАРУСІ“

Цэна 45 кап., с перасылкай 50 кап.

ГАНДЛЯРАМ УСТУПКА.

Глаўны склад ў «Бел. Кнігарні», Мінск, Захароўская, 24.